

מסורת הש"ס

(א) ב"ק י: טו.; (ב) ס"א ל"ג, (ג) נעליל מת. ב"ק עה:; (ד) [ב"ק כג:]; (ה) [מלה זו לא נמצא בערוך ואולי צ"ל משך ועיין בערוך ערך ארס], (ו) [נ"ל והמשך], (ז) [מיר סה:]; (ח) כתובות לג: [ומספתא ב"ק פ"ט,]; (ט) [ב"ק מד:]; (י) כדאיתא בקדושין ע"א:; (ס) [ועיי' תוס' מה כג: ד"ה אמר ומספיק מנחות נח: ד"ה ואיכא דלמרי וכו' בלרביטא],

תורה אור השלם

- וְאִישׁ בִּי יָבֵהּ כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָתוֹ;
- וְהַנְּבִיא הָהוּא אֵל חַלֵּם הַחַלּוֹם הַהוּא יוֹמָת בִּי דְּבַר סָרָה עַל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדֵךְ מִבֵּית עֲבָדִים לְהוֹדִיחַ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵיךְ לְלָבֵת בָּהּ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבֶּךָ; דְּבָרִים יג ו
- וְאָם שׁוֹר נִגָּח הוּא מִתְחַלֵּל שְׁלֹשׁ וְהוֹעֵד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִקָּלַ וְגַם בְּעָלָיו שְׂמוֹת כֹּא כֹט יוֹמָתוֹ;
- אִם יִקָּם וְהַתְּחַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעָנָתוֹ וְנִקָּה הַמִּבְיָה רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן יִרְפָּא וְיִרְפָּא:

שמות כא יט

מוסף רש"י

הכּוּזָה עֲשֵׂהָ בְּנֵי אָדָם כּוֹ' פְּטוּרִין. שְׁאִין יוֹעַ עַל יוֹם הַנֶּהֱרָג (ב"ק י: דענין שׂוּסָה כֹּל נֶפֶשׁ אָדָם, כֹּל הַנֶּפֶשׁ, וְאִין כֹּהֵן מִכָּה כֹּל הַנֶּפֶשׁ וּפְטוּרִים מִמִּיתָה (שם כו:). וְכֵל עֲדוּת שְׂאִי אֹתָהּ יִכּוֹל לְהוֹמִיָּהּ לֹא שְׂמָה עֲדוּת. לְחַמְנָה אֹמֵר (דְּבָרִים יט) וְהַרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הַיּוֹעַ וְהֵנָּה עַד שֶׁקֵּר הַעַד וְגו' וְעִשְׂתֶּם לוֹ כְּאִשּׁוֹר וּזְמַן לַעֲשׂוֹת וְגו' עֲדוּת שְׂאֵתָהּ יִכּוֹל לָקִיִּם כֹּה מוֹרֵת הוֹמָה הִיא עֲדוּת וְאִי לֹא לֹא (פְּסוּחִים יב). וְכַעֲיִין לְעִיל מֵא. בֵּין שִׁנְיֵי הוּא עוֹמֵד. וְלֹא חִוּת הַנֶּחֱשׁ יֵלֵךְ הָאֵרֶס (ב"ק כג:). לְפִיכֵךְ מְבִישׁ בְּסִיף. דְּהוּא לִיָּה כְּאִילוֹ הַרְגוּ בְּסִיף. שְׂהוֹרֵג מִמֶּשׁ הוּא וְלֹא גוֹרֵם (שם). נַחֲשׁ בְּסִקְלָהּ. כְּדֵין שׁוֹר הוֹרֵג אָדָם דְּנִחְשׁוּ שְׂהוֹר יִסְקֵל (שם). שְׂרָגִלִים לְדַבֵּר. שְׁלֹא מַחֲמַת הַכֹּהֵן, הוֹאִיל וּמַחֲמַלָּה הִקֵּל מִמֶּה שְׂהִיָּה (נזיר סה:).

הגשרפין פרק תשיעי סנהדרין

אִי לֹאֹ כְחוֹ סִיזִיל לַחֲסֵם. תַּפּוּל מִיד כְּנַגְדָּהּ וְלֹא לְאֲדָדִין: **אֵלֹא כֹחַ**

כְּחוֹשׁ הוּא. אִינוּ כְחוֹ חוֹק אֵלֹא קֶלֶת כְּחוֹ יֵשׁ כֹּהֵן וְהִיא דִלָּא אֹלֵהָ לַעֲיַל מִשׁוֹשׁ שְׁכֵלָה כֹחַ חוֹזֵק הוֹרִיקָהּ וְהֵאָפֵן חוֹזֶרֶת לְאֶרֶץ אֲבָל עֲדִיין הוֹלֵכֶת הִיא מִמְקַלֶּת כְּחוֹ: ה"ג ר' יְהוּדָה בֵּן כִּסְיָא **אֹמֵר כּוֹחַ אַחֵר**

זֶה הָאֲחֵרוֹן חִיבֵי וְכוּ': עַד דְּאִיכָּא כֹל נֶפֶשׁ. וְכִיּוֹן דְּמַתְחִילָה סִייעוּ הָרַאשׁוּנִים

בְּהִרְגָתוֹ לִיכָּא כוֹלָה נֶפֶשׁ נֶפֶשׁ כְּנַמַּת הָאֲחֵרוֹן: **כֹּל דְּהוּא נֶפֶשׁ**. אִפִּי' מִקְלָתָהּ וּמִיָּהּ הִיכָּא דִּהֲכִיּוּ צִבָּת אַחַת לֹא קִטְלִינָן לְכֹלְהוּ דְּאִישׁ כִּי יִכָּה אֹמֵר רַחֲמָנָא וְלֹא שָׁנִים שֶׁהֲכוּ: **הַכֹּל מוֹדִים כְּהוֹרֵג אֵת אָדָם טְרִיפָה**.

כְּגוֹן נִקֵּז הוּשָׁט אִלּוּ קְרוֹס הַמוֹת: **שְׂהוּא פְטוּר**. מִדִּלָּא אִפְלִיגוּ צִיָּה שְׂמַע מִיָּנָה כִּיּוֹן דְּנִיכְרִים חֲתִיכַת סִימְנִין חִוּתוֹ גִּבְרָא קִטִּילָא חֲשִׂי לִיָּה: **כְּגוֹסֵם צִידִי שְׂמִים**. וְכֹא אַחֵר וְהַרְגוּ הַכֹּל מוֹדִים שְׂחִיבֵי דִלָּא אִיתַעֲצִיד צִיָּה מַעֲשֵׂה צִרְיָא וְהִיא הוּא כְּחִי: **כְּגוֹסֵם צִידִי אָדָם**. כְּגוֹן זֶה שֶׁקְרוֹצַ לְמוֹת מַחֲמַת הַמַּכּוֹת אֵלֹא לֹא עֲשֹׂאוּהוּ הָרַאשׁוּנִים טְרִיפָה: **מַחֲסִי סַמְנִין**. סִימֵן חִוּתָא: **כֹּל נֶפֶשׁ לֹהֲבִיא וְכוּ'**. דַּמְשַׁמַּע כֹּל דְּהוּא נֶפֶשׁ: **שְׂהוּא חִיבֵי**. הָאֲחֵרוֹן: **וּצְעֵרֵס הַרַע**. וְהִיא רִאשׁוּהָ רוֹחַ: **שְׁלֹא צַפְנִי צ"ד**. וְהֵתָּה צֹא לְחִיבֵיו עַל פִּי עֲדִים פְּטוּר דִּלִּין עֲדוּתָן עֲדוּת דְּהוּיָא עֲדוּת שְׂאִי אַתָּה יִכּוֹל לְהוֹמִיָּהּ לָקִיִּים כֹּה דִין הַזֵּמָה שְׂאֵס הוֹזְמָו אִין נִהְרִינָן דְּגִבְרָא קִטִּילָא כְּעוֹ לְמִיקְטֵל: **אֵת הַטְרִיפָה**. אָדָם טְרִיפָה וּרְצַעוּ חֲצִירוֹ כְּמַשְׁכַּח זְכוּר: **חִיבֵי**. דִּהֵא רִיכָּא הִנָּהּ: **כִּמְאֵן דַּמְשַׁמַּשׁ מַת**. רִוְצַע אֵת הַמַּת: **וְהֵא אִיִּם לִיָּה הִנָּהּ**. אֲבָל רִוְצַע אֵת הַמַּת לִיכָּא הִנָּהּ שַׁעֲבַר חֲמִימוּתוֹ וּלְחַלּוּתוֹ וּנְלָטִין: **עֲדִי טְרִיפָה**. שְׁהֵן עֲלָמָן טְרִיפָה: **שְׂהוּזְמוֹ נִהְרִינָן**. דְּכַתִּיב וּבַעֲרַת הַרַע מִקִּרְבֶּךָ: **לִפִּי שְׁאִינָן צוּמְמִי וּזְמִמִּין**. צִדִּין זְוִמְמִי וּזְמִמִּין. אֹתָם שְׂחִימוּסִים וְאִמְרוּ לֹהֵם צֹאֲתָה שַׁעַת עַמְנוּ הֵייתֶם אִם הֵיִינוּ צֹאִין שָׁנִים אַחֲרִים וּמִזִּמִּינָן אֹתָם לֹמֵר הִיאֵךְ אַתֶּם מִזִּמִּינָן אֵת אֵלֹו וְהִיא אַתֶּם עַמְנוּ הֵייתֶם כְּמִקְסוֹס פְּלוּגִי אִין הוּזְמִמִּין שְׂנַמְלָאוּ עַכְשִׁיו זְוִמְמִין נִהְרִינָן מִשׁוֹשׁ דְּגִבְרָא קִטִּילָא כְּעִי לְמִיקְטֵל הַלֵּכֵךְ כִּי לֹא אֲתוּמוּ נִמִּי לֹא מִקְטִילֵי הַנֵּךְ טְרִיפָה אֲפּוֹמִייהוּ דְּהוּהָ לִיָּה עֲדוּת שְׂאִי אַתָּה יִכּוֹל לְהוֹמִיָּהּ וְלִרְצֹא כִיּוֹן דַּעְדוּת זְוִמְמִין חֲדוּשׁ הוּא אַע"ג דְּהוּי עֲדוּת שְׂאִי אַתָּה יִכּוֹל לְהוֹמִיָּהּ מִקְטִילִי: **זְוִמְמִי וּזְמִמִּין**. הַמִּזִּמִּינָן אֵת הָרַאשׁוּנִים כְּשֶׁהֵן נַעֲשׂוּ זְוִמְמִין הוּוּ לֹהוּ זְוִמְמִין שֶׁל זְוִמְמִין קִמְאִל. כֹּל עֲדוּת זְוִמֶּס קָרוּ זְוִמְמִי שֶׁל נָדוֹן כְּדֹאמְרִינָן זְוִמְמִי כֹת כֶּהֵן צֹאֵלֹו הֵן הַנִּחְנָקִין (לִקְטָן דף פד:): **וְגַם כְּעָלִיו יוֹמֵם**. כְּלו' כְּמִיתַת כְּעָלִים (בַּסְנֵהֲדִין דף ג).

כֵּךְ מִיתַת הַשׁוֹר. וְלֵהֵא מִילְתָּא נִמִּי מִקְשִׁינָן לֹהוּ דְּכִיּוֹן דִּלְאִלוּ קִטִּיל מַרְיָה שְׁלֹא צִצ"ד לֹא מִקְטִיל עַל פִּי עֲדִים כְּדֹאמְרִינָן לַעֲיַל שׁוֹרֵי נִמִּי לֹא מִקְטִיל: **כִּיּוֹן דִּלְאִלוּ הוּוּ כְּעָלִים**. טְרִיפָה דְּכוּחִמָּהּ לֹא הוּי מִקְטִילִי שׁוֹר טְרִיפָה נִמִּי לֹא מִקְטִיל עַל פִּי עֲדִים הוֹקֵס: **שִׂסָּה**. גִּירָה: **הַשִּׁיךְ**. שְׂאֲחֹו הַנֶּחֱשׁ וְהוֹלִיכּוּ וְהַשִּׁיךְ הַנֶּחֱשׁ צִצְרִירו: **צִין שִׁנְיֹו עוֹמֵד**. וְהִיא הוּא כְּתוֹקַע סְכִין צִצְטֵנוּ דִלָּאוּ גִרְמָא הוּא שְׂהִרִי כְּלִי מִשְׁחִיתוֹ צִידוֹ: **מַכִּישׁ כְּסִיף**. כְּדִין רוֹחַ: **מַעֲלָמוּ מִקְיָא**. כְּנַשְׂכִּיתוֹ וּכְשֶׁהֲשִׁיכוּ זֶה עֲדִינָן אִין צו כְּלִי לְהַמִּית לְפִיכֵךְ גִּרְמָא כְּעֵלְמָא הוּא אֵף עַל פִּי שִׁידַע עֲסוּפוּ לְהַקִּיא מִיָּהּ לֹאֹ מַכְחוּ מִיִּית: **לְפִיכֵךְ נַחֲשׁ כְּסִקְלָה**. כְּדִין שׁוֹר שֶׁהַמִּית דְּכֹל כְּהַמָּה וְחִיָּה כְּשׁוֹר הֵן ^(ט) אֵלֹא שַׁעֲבַר הַכְּמוֹצ כְּהוּי: **כְּתַנְי' וְאִמְדוּסוֹ לְמִיָּסָה**. צִית דִּין. אֲבָל אֲמִדוּהוּ תַחֲלִילָה לַחִיִּים אִפִּילוּ לְרַבָּנָן פְּטוּר כְּדִלְקָמָן [ע"צ]: **וְהִקֵּיל מִמָּה שְׂהִיָּה**. וַחֲזוּרוּ וְאִמְדוּהוּ לַחִיִּים: **שְׂרָגִלִים לְדַצֵּר**. שְׁלֹא מַת מַחֲמַת מַכָּה זוּ שְׂהִרִי הִיקֵּל: ^{גמ'}

כְּגוֹסֵם בִּידִי אָדָם. סִימָּה אֹתוֹ שֶׁעֲשָׂאוּ גוֹסֵס אֲמִלִּי פְטוּר הֵא

רוֹצֵחַ גּוֹסְסִין לְמִיתָה^(י) וְאִמְרִינָן צִרִישׁ בֵּין סוֹרֵר (לַעֲיַל דף סט:): דְּהוֹלֵכִין צִדְיֵי נֶפֶשׁוֹת אַחֵר הַרְצוּ וְהַמָּכָה חֲצִירוֹ וְאִמְדוּהוּ לְמִיתָהּ וּמַת מִי לֹא מִיִּחְיִיב וְהֵא נִמִּי אֲמוּד לְמִיתָה הוּא וי"ל דְּכִיּוֹן שֶׁהִקִּילָהּ

עָלִיו תּוֹרָה שְׂחֹבֶשֶׁין אֹתוֹ כְּדֹאמְרִינָן כְּסַמְוִן וְאַע"פ שְׂאִמְדוּהוּ לְמִיתָה אִין הוֹרְגִין כֹּל זְמַן שְׂהוּא חִי וְחִימְנִין נִמִּי דֹאֻמְדִין לְמִיתָה וְחִי אֵף עַל גַּב דְּרוֹצָא מִיִּיתִי הַלֵּכֵךְ כִּיּוֹן שְׁצֹא אַחֵר וְהַרְגוּ פְטוּר וְתַדַּע דֵּהֵא אֲשַׁכְחֵן גּוֹסֵס צִידִי שְׂמִים דַּנְחַשְׁכַּ כְּחִי לְחִיבֵי אֵת הַהוֹרְגוּ אַע"ג דְּרוֹצַ גּוֹסְסִין לְמִיתָה הַלֵּכֵךְ אִין לְחַמּוֹהּ כְּגוֹסֵס צִידִי אָדָם אֵס נַחֲשַׁצְנוּ כְּחִי לַפְטוּר מִי שֶׁעֲשָׂאוּ גּוֹסֵס: **כּוֹר** מְדַמִּי לִיָּה לְטְרִיפָה וְכוּ'. אֵף עַל גַּב דְּקִרְכָּלִי קֹא דַרְשִׁי אֲלַעֲטִרִיךְ לִיָּה לֹהֲנִי טַעמִי: **הַהוֹרֵג אֵת הַטְרִיפָה פְטוּר**. אִפִּי' לַמ"ד טְרִיפָה חִיָּה דְּסוּפוּ שִׁימוּת כְּצַחֲלָה זוּ וְתַדַּע דֵּהֵא רִצָּא אִית לִיָּה טְרִיפָה חִיָּה כְּפִרְקָ קִמָּא דַּתְמוּרָה (דף יא: וַסֵּס) וּמִיָּהּ נִרְאָה דַּהֲסֵם גִּרְסִינָן רִצָּה צֵר פְּלוּגָמִיָּה שֶׁל רֵצַח חֲסִדָּא וְעוֹד דְּסַנְדְּמִיָּה הַפּוֹכֶה כְּפִרְקָ קִמָּא דְּכַזּוּרוֹת (דף ג. וַסֵּס)^(ז): **בַּפְנֵי** בֵּית דִּין חִיבֵיב. כְּגוֹן דִּרְאֹוּהוּ צִידִים שְׁדִינָן עַל רִאִיִּיתָם דִּלִּי רִאֹוּהוּ צִלִּילָה כְּעִי עֲדוּת כְּדוּמוֹכַח כְּהַסוּבֵל (ב"ק ד' ז: וַסֵּס) וְכִיּוֹן דְּכַעֲי עֲדוּת כְּעִינָן עֲדוּת שְׂאֵתָה יִכּוֹל לְהוֹמִיָּהּ: **לְשׁוֹר טְרִיפָה שְׂהַרֵג חִיבֵיב**. אַע"ג דְּכִשְׁלִיָּה פִּרְק' ד' וְה' (סֵס דף מד:): פְּטִרִינָן לְרַצִּי שְׂמַעוֹן שׁוֹר שְׂנַמְכּוֹן לְהַרְגוֹ אֵת זֶה וְהַרְגוֹ אֵת זֶה מַטַּעֵס דְּכַמִּיתַת כְּעָלִים כֵּךְ מִיתַת הַשׁוֹר לֹא דִמִּי דַּהֲסֵם הַטַּעֵס שׂוֹה לְשַׁנְיָהִם אֲבָל הֵכָא צֹאֲדָם שִׁיךְ לַפְטוּר מַטַּעֵס עֲדוּת שְׂאִי אַתָּה יִכּוֹל לְהוֹמִיָּהּ וּצְשׁוֹר לֹא שִׁיךְ דֹּאֵס הוֹזְמוּ עֲדִים מַשְׁלָמִים דִּמִּי שׁוֹר טְרִיפָה לְכַעֲלִים: מַגִּד

ב"ד חִיבֵיב שְׁלֹא בַפְנֵי ב"ד פְטוּר בַּפְנֵי ב"ד חִיבֵיב דְּכַתִּיב ^בוּבַעֲרַת הַרַע מִקִּרְבֶּךָ **שְׁלֹא בַפְנֵי ב"ד פְטוּר** דְּהוּיָא לֹה עֲדוּת שְׂאִי אַתָּה יִכּוֹל לְהוֹמִיָּהּ הֵא תוּ לְמָהּ לִי הֵיִינוּ הֵךְ הַרְבּוּעַ אֵת הַטְרִיפָה אִיצְטְרִיכָא לִיָּה מַהוּ דַּתִּימָא לִיָּהּוּ כִּמְאֵן דַּמְשַׁמֵּשׁ מַת וְלִפְטֵר קַמ"ל דַּמְשׁוֹם הִנָּהּ הוּא וְהֵא אִית לִיָּה הִנָּהּ וְאִמֵּר רַבֵּא ה"עֲדִים שֶׁהַעֲדִיו בַּטְרִיפָה וְהוֹזְמוּ אִין נִהְרִינָן עֲדִי טְרִיפָה שֶׁהוּזְמוּ נִהְרִינָן רַב אֲשִׁי אִמֵּר אֶפִּילוּ עֲדִי טְרִיפָה שֶׁהוּזְמוּ אִין נִהְרִינָן לִפִּי שְׂאִינָן צוּמְמִי וּזְמִמִּין וְאִמֵּר רַבֵּא שׁוֹר טְרִיפָה שֶׂהַרֵג חִיבֵיב ויִשׁוּר שֶׁל אָדָם טְרִיפָה שֶׂהַרֵג פְטוּר מֵאִי טַעֲמָא אִמֵּר קִרָּא ^גהַשׁוֹר יִסְקֵל וְגַם בַּעֲלִיו יוֹמַת כֹּל הִיכָא דְּקִרְיָנָא בִיָּה וְגַם בַּעֲלִיו יוֹמַת לֹא קִרְיָנָן בִּיָּה הַשׁוֹר יִסְקֵל וְכֹל הִיכָא דִּלָּא קִרְיָנָן בִּיָּה וְגַם בַּעֲלִיו יוֹמַת מֵאִי טַעֲמָא כִיּוֹן דִּאִילוּ בַּעֲלִים הוּוּ פְטִירִי שׁוֹר נִמִּי פְטוּר: שִׂסָּה בּוֹ אֵת הַכִּלָּב וְכוּ': ^דאִמֵּר רַב אַחֵא בֵר יַעֲקֹב כְּשֶׁתַּמְצָא לֹמֵר לְדַבְרִי ר' יְהוּדָה אֲרַם נַחֲשׁ בֵּין שִׁנְיֹו הוּא עוֹמֵד לְפִיכֵךְ ^המַכִּישׁ בְּסִיף וְנַחֲשׁ פְטוּר לְדַבְרִי חֲכָמִים ^ואֲרַם נַחֲשׁ מַעֲצָמוּ הוּא מִקְיָא לְפִיכֵךְ נַחֲשׁ בְּסִקְלָהּ ^זוְהַמַּכִּישׁ פְטוּר: **כְּתַנְי'** ^חהַמַּכָּה אֵת חֲבִירוֹ בֵּין בֹּאבָן בֵּין בֹּאגְרוֹף וְאִמְדוּהוּ לְמִיתָה וְהִיקֵּל מִמָּה שְׂהִיָּה וְלֹאֲחֵר מַכָּאֵן הַכְּבִיד וּמַת חִיבֵיב ר' נַחֲמִיָּה אֹמֵר פְטוּר שְׂרָגִלִים לְדַבֵּר: **נַב'** ^טתְּנוּ רַבָּנָן אֵת זוּ דַּרְשׁ רַבִּי נַחֲמִיָּה ^יאִם יָקוּם וְהַתְּחַלֵּךְ בַּחוּץ עַל

ע"ה

בַּח א מיי' פ"ד מהל' רוח'
הלכה ו סמג לאוין
קסג:
כּו ב מיי' שם פ"צ הלכה
ח:

כּו ג ד מיי' שם הלכה ז:
בַּח ה ו מיי' שם ה"ט:
כַּט ז מיי' פ"א מהלכות
איסורי ביאה ה"י"ב
[נְטוּר אַה"ע ס' כ:]:
ל ח ט מיי' פ"כ מהל'
עדות הלכה ז:
לֹא י ב מיי' פ"י מהל' נזקי
ממון הלכה ז:
לָב ל מיי' שם הלכה ח:
לֵג מ מיי' פ"ד מהל' רוח'
הלכה ה:

עין משפט
גרי מצוה